

Bijlage 3. Behandeling van de adviezen en opmerkingen bij het ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van 'Eendenkooi van Meetkerke' in Zuienkerke (Meetkerke) en Brugge (Sint-Andries)

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Zuienkerke, 3de afdeling, sectie C en Brugge, 29ste afdeling, sectie A

Objectnummer: 4.01/31042/797.1

-

Dossiernummer: 4.001/31042/102.1

Omschrijving:

Eendenkooi van Meetkerke, Moerstraat zonder nummer

Mij bekend om gevoegd te worden bij het besluit van heden:

Brussel,

De Vlaamse minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed,

Matthias DIEPENDAELE

1. Adviezen en opmerkingen uitgebracht voorafgaand aan de voorlopige bescherming

1.1. Adviezen uitgebracht door de departementen en agentschappen van de beleidsdomeinen Omgeving, MOW en LV

1.1.1. Beleidsdomein Omgeving

Het advies werd gevraagd op 23 december 2019.

Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek bracht op 15 januari 2020 een gunstig advies uit over deze bescherming. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Het departement noch de overige agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Conclusie: het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.1.2. Beleidsdomein Mobiliteit en Openbare Werken

Het advies werd gevraagd op 23 december 2019.

Het departement noch de agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Conclusie: het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.1.3. Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Het advies werd gevraagd op 23 december 2019.

Het departement noch de agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Conclusie: het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.2. Advies uitgebracht door de betrokken gemeente Zuienkerke en stad Brugge

Het advies werd gevraagd op 23 december 2019.

Gemeente Zuienkerke

Het college van Burgemeester en Schepenen bracht geen advies uit over deze bescherming. In uitvoering van artikel 6.1.3. van het Onroerenderfgoeddecreet is het advies gunstig.

Stad Brugge

Het college van Burgemeester en Schepenen bracht op 20 januari 2020 een gunstig advies uit over deze bescherming. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Behandeling van het advies:

Het advies is gunstig zonder verdere toelichting of opmerking.

Conclusie: het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.3. Advies uitgebracht door de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed (VCOE)

Het advies werd gevraagd op 23 december 2019.

De VCOE bracht op 13 februari 2020 een voorwaardelijk gunstig advies uit over de bescherming van het onroerend goed. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

De commissie vindt het positief dat een thematisch onderzoek aan de basis ligt van het beschermingsvoorstel en dat voorliggend dossier dit beschermingspakket vervolledigt.

De VCOE verwijst naar het in het dossier aangehaalde evaluerend onderzoek naar het hernemen van de ingetrokken bescherming van de Meetkerkse Moeren als cultuurhistorisch landschap of een mogelijke opname als vastgesteld geheel in de landschapsatlas. De commissie vraagt de verenigbaarheid van het voorliggend beschermingsvoorstel beter te duiden.

De VCOE ondersteunt de voorgestelde afbakening en de duidelijke fotoregistratie.

De VCOE erkent de erfgoedwaarden van de eendenkooi zoals opgelijst in artikel 1 van het ministerieel besluit en ondersteunt de beschrijvingen opgenomen in artikel 2. De commissie vraagt wel om de tijdelijke uitbating van de eendenkooi als vogelringplaats aan te vullen onder de volkskundige waarde.

De VCOE stelt vast dat het beschermingsbesluit onvoldoende stilstaat bij de gebrekkige historische basis van de reconstructie van een van de vangpijpen, uitgevoerd in 2008. Dit leidt tot verwarring over de wenselijkheid van een nieuwe, vervangende reconstructie naar historisch model. De commissie vraagt om beter te onderbouwen waarom de reconstructie uit 2008 historisch inaccuraat is en suggereert om de reconstructie uit de bescherming te sluiten.

De VCOE kan zich vinden in de geformuleerde beheersvisie voor functioneel herstel of reconstructie van één vangpijp, maar meent dat de huidige informatie niet toelaat te bepalen wat hiervoor de meest aangewezen en historisch verantwoorde aanpak is. De commissie vraagt het onderzoek naar de inrichting van de eendenkooi vóór 1957 af te ronden en op basis daarvan beheersdoelstelling 1 bij te stellen. De commissie vraagt om te specificeren welke vangpijp in aanmerking komt voor een functioneel herstel of reconstructie en tegelijk ook om beheersdoelstelling 1 uitdrukkelijk te beperken tot de zuidoostelijke vangpijp.

De VCOE erkent dat de ontsluiting en toegankelijkheid van de eendenkooi beperkt moet blijven teneinde rustverstoring van vogelpopulaties tegen te gaan. De commissie meent dat het beschermingsbesluit geen zekerheid biedt over de meest geschikte toegang vanuit zowel historisch oogpunt als dat van het natuurbehoud. De commissie vraagt de beheersvisie hieromtrent te verduidelijken.

De VCOE stelt de bijzondere voorschriften op maat zijn van de bescherming en aansluiten bij de beheersdoelstellingen maar dat artikel 4 van het beschermingsbesluit daarentegen enkel in algemene bewoordingen een regulier onderhoud oplegt. Het is voor de commissie niet duidelijk welke reguliere onderhoudswerken hieronder begrepen worden. De commissie vraagt daarom het periodieke ontmodderen, ontslibben en ruimen van de site en het verwijderen van opslag verordenend vast te leggen onder de voorschriften in artikel 4.

De VCOE ondersteunt de opsomming van de voorgestelde toelatingsplichten geformuleerd in artikel 5.

De VCOE formuleert tenslotte de bemerking om veronderstellingen waarvoor geen concrete aanwijzingen zijn in de bronnen en als zodanig geformuleerd in het inhoudelijk dossier tot een minimum te beperken. De commissie vraagt ook om de termen 'kooiman' en 'kooiker' niet door elkaar te gebruiken.

Behandeling van het advies:

Er wordt verduidelijkt dat het agentschap na evaluerend onderzoek uitgemaakt heeft dat een vaststelling van de Meetkerkse Moeren als landschappelijk geheel in de Landschapsatlas een meest geschikte optie is om rechtsgevolgen aan de landschappelijke erfgoedwaarden te koppelen. De vaststellingsprocedure is ondertussen in volle uitwerking. Deze vaststelling kan vervolgens worden meegenomen in het geplande ruimtelijke plannings- en landinrichtingsproces rond de Oudlandpolders tussen Blankenberge, Brugge en Oostende, waardoor het ruimere landschap rond de eendenkooi van Meetkerke een statuut als erfgoedlandschap zal kunnen verkrijgen. Deze optie is perfect verenigbaar met het voorliggend beschermingsvoorstel, wat ook al in andere dossiers vaak het geval is geweest. Deze gekozen beleids optie zal in het dossier worden geduid onder 2.4. Motivering van de afbakening van de bescherming en als beleidsintentie worden geactualiseerd onder 2.5. Juridische toestand.

Meer dan de eendenkooien van Bornem en Merkem hangt de tijdelijke uitbating van de eendenkooi van Meetkerke als vogelringplaats inderdaad samen met het opkomende fenomeen in de jaren 1960 van verenigingen die zich actief inzetten voor natuurbehoud. Temeer omdat graaf Léon Lippens, stichter en voorzitter van de ornithologische vereniging 'Belgische Natuur- en Vogelreservaten', later uitgegroeid tot 'Natuurpunt' hier van dit initiatief aan de basis ligt. Dit aspect zal aan de reeds geselecteerde volkskundige waarde worden aangevuld.

Het inhoudelijk dossier geeft op pagina 9 aan dat de reconstructie van de vangpijp uit 2008 door de Vlaamse Landmaatschappij grotendeels gebeurde op basis van het advies van expert Désiré Karelse. In de bronnen wordt verwezen naar dit herinrichtingsadvies. Hoewel dit advies uitging van behoorlijke bronnenstudie en vergelijking met andere bewaarde voorbeelden van eendenkooien in Vlaanderen en Nederland, bleek daarna, tijdens een interview uit 2011, dat de vangpijpen in Meetkerke voor 1957 toch volgens een ander model zouden zijn geweest. Ook deze bevindingen worden met bronvermelding in het inhoudelijk dossier aangehaald. De betreffende bronnen van nabij betrokken personen spraken elkaar in dit verband dus tegen en het dossier haalde deze tegenstrijdigheden net aan. Dit was de reden waarom in de beheersdoelstellingen een mogelijkheid voor reconstructie in twee richtingen werd open gelaten.

Daar aanvullend onderzoek en uiteindelijke raadpleging van nog onvolledig gekende historische bronnen uit het private archief van de familie van Outryve d'Ydewalle zijn nieuwe conclusies mogelijk geworden. Uit deze bronnen blijkt wel degelijk dat de vangpijpen ook al voor het herstel van 1957 bestonden uit Hollands model, het zogenaamde Gelderse of Brabantse type met kwart-cirkelvormige beugels en kortschermen, zoals het hier vermoedelijk al vanaf halfweg de 18de eeuw bestond. Deze kennis laat toe om de beheersdoelstellingen meer te verfijnen.

Omdat met zekerheid duidelijk is dat het vanghokje nooit origineel in Meetkerke aanwezig is geweest, is enkel aan dit element van de reconstructie geen erfgoedwaarde toegekend. De overige reconstructie-onderdelen, zoals de beugels (gegalvaniseerd metaal), de netten (nylongaas), de loopplanken (beton) en de schermen (riet) zijn min of meer duurzame herinterpretaties van de toestand van de vangpijpen van na 1957. Deze toestand is heel recent door het agentschap Natuur en Bos nog hersteld, nadat een boom was omgewaaid. Het

ministerieel besluit laat toe om op basis van de aangevulde informatie te komen tot de meeste geschikte reconstructie van de zuidoostelijke vangpijp. Dit hoeft evenwel niet te betekenen dat de bestaande reconstructie uit de bescherming moet worden gesloten. De reconstructie uit 2008 werd immers met goede intenties opgevat, maar niet met erfgoedexpertise begeleidt.

Het agentschap treedt bij dat de informatie aanvankelijk nog niet toeliet te bepalen welke aanpak het meest aangewezen en historisch verantwoord zou zijn. Het agentschap heeft het onderzoek naar de originele inrichting van de eendenkooi van voor 1957 echter verder kunnen afronden. In de loop van de maand februari 2020 werden nieuwe contacten gelegd met de familie Van Outryve d'Ydewalle en deze leverden nuttige en bijkomende informatie op. De familie stelde niet eerder bekende historische bronnen ter beschikking, waaronder een oorkonde uit 1525, een ongedateerd, vermoedelijk 18de-eeuws plan van de eendenkooi, en een reeks uitzonderlijke foto's uit 1940 van een van de vangpijpen in Meetkerke. Het agentschap kan op die manier, in overleg met het agentschap Natuur en Bos, huidige eigenaar en beheerder, komen tot de meest optimale reconstructie van de zuidoostelijke vangpijp.

Hoe dan ook is het duidelijk dat de zuidoostelijke vangpijp, dicht bij de zuidelijke ontsluiting van de eendenkooi, bij voorrang in aanmerking blijft komen voor een functioneel herstel of reconstructie. Zoals aangehaald in het inhoudelijk dossier op pagina 7 is dit de toegang die reeds sinds de vroege 17de eeuw bekend is. Dit ligt bovendien ook in de lijn van het huidige beheersplan voor het Vlaams natuurreservaat en biedt ook voldoende garanties voor het tegengaan van rustverstoring van vogelpopulaties. In beheersdoelstelling 1 zal dit duidelijker worden geformuleerd. Ook de verwarring met een vermeende vroegere noordelijke ontsluiting, via de zogenaamde 'Kooidreve', zal duidelijker omschreven worden.

De voorschriften rond instandhouding en onderhoud, opgenomen in artikel 4, zijn identiek als deze die ook in de beschermingsdossiers voor de eendenkooien van Bornem en Merkem zijn opgenomen. Het agentschap wenst deze voorschriften uniform aan te houden. Het ontslibben van de kooiplas is eerder een uitzonderlijke en niet-reguliere maatregel die machinaal moet worden uitgevoerd en wellicht slechts met een interval van meerdere tientallen jaren zal moeten worden hernomen. Reguliere maatregelen daar tegenover zijn bijvoorbeeld wel het tegengaan van spontane boom- en struikopslag in de vangpijpen.

Voor een zevental aspecten vermeld in het inhoudelijk dossier worden de termen 'mogelijk' of 'waarschijnlijk' gebruikt. Het gaat om passages waarin op basis van de beschikbare bronnen geen volledig uitsluitel kan worden gegeven over de oorsprong, het uitzicht of het gebruik van bepaalde aspecten in verband met de eendenkooi. Soms zou doorgedreven onderzoek, zoals archeologisch sleuvenonderzoek, moeten worden uitgevoerd om volledig uitsluitel te geven over de betreffende aspecten. Soms wordt in een voetnoot meer duiding gegeven waarom een bepaalde hypothese wordt vooropgesteld. Door deze nuancering aan te houden maar tegelijk ook te duiden, wordt het mogelijk om later uitputtend onderzoek op te zetten.

De termen 'kooiman' en 'kooiker' worden in het inhoudelijk dossier inderdaad door elkaar gebruikt. De woorden 'kooiker' en 'kooikerhond' worden consequent vervangen door respectievelijk 'kooiman' en 'kooihond'.

Conclusie: het advies heeft invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit. Het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit werden als volgt aangepast:

Inhoudelijk dossier:

1.2 pagina 5, § 3 aanvulling

Zwanen werden in de late middeleeuwen ook gegeten, met name door de adel. Dit gebruik raakte in de loop van de 16de eeuw in onbruik. Zeker tot in de 17de eeuw werden zwanen als siervogels verhandeld (mondelinge mededelingen Van Driessche, 2020 met verwijzingen naar Lexikon des Mittelalters, vol. 7, 1999 en Ehrlich, 1994).

1.2 pagina 6, § 2 aanvulling met voetnoot

Als vertrouwing van Karel V werd Maarten Lem beleend met de 'zwanerie' van Meetkerke. In een oorkonde van 7 mei 1525 wordt gezegd dat hij ook het '*droit de vollerie*' of het recht op vogelvangst bezat, evenals andere gelanden in het moer: "*et pour ce que ledit Martin Lem est lun des plus adheritez et ayant biens oudit mour avec droit de vollerie si avant que son heritaige sestend comme aussi ont/ autres adheritez oudict mour*". Op basis van deze oorkonde wordt ook opgemaakt dat Maarten Lem "*auprez de ladite zwanerye*" een kasteelgoed of '*manoir*' bezat.

voetnoot: Oorkonde van 23 oktober 1526 met tekst van twee oudere oorkonden, respectievelijk van 7 mei 1525 en 28 september 1526 (privaat archief Thierry d'Ydewalle), met transcriptie door Thomas Van Driessche.

1.2 pagina 7, § 2 aanvulling met voetnoot

Op basis van onvolledige gegevens zijn nog andere 17de- en 18de-eeuwse eigenaars of pachters van de eendenkooi bekend, waaronder François van der Houve, Alexander Taelboom, pastoor van Dudzele en Philips Emmanuel Du Bus, baljuw van Condé (Pollet, 1934 met verwijzing naar Gilliodts-Van Severen, 1883).

1.2 pagina 8, § 1, 3 en 4 aanvullingen

Uit deze periode dateert waarschijnlijk een metalen schuifje op een verbindingssloot of toevoerkanaal tussen het Sint-Andrieszwin en de kooiplas, waarmee het waterpeil in de eendenkooi kon geregeld worden. Het metselwerk van de keermuur waarin het schuifje is gebouwd, is immers uitgevoerd in een vroeg type van machinale baksteen en gevoegd met behulp van cement.

Foto's uit de herfst van 1940, bewaard in het archief van de familie van Outryve d'Ydewalle, bevestigen dat de eendenkooi in die tijd was opgebouwd volgens een Hollands model, namelijk het Gelderse of Brabantse type met kwart-cirkelvormige houten beugels, nabij het einde van de vangpijp overgaand in half-cirkelvormige beugels. Helemaal bij het uiteinde van de vangpijpen was een afneembaar vangpijpnnet met ijzeren beugels. Langs de vangpijp, deels begeleid door knotbomen, stonden rieten kortschermen. De uiteinden van de vangpijpen waren beschoeid met houten kantplanken en er waren ook houten loopplanken voor de kooihond.

De vangpijpen werden vrij identiek heropgebouwd maar de beugels werden uitgevoerd in betonijzer in plaats van hout en overspannen door kippengaas van gegalvaniseerd ijzer. De houten loopbrugjes voor de kooihond werden vervangen door betonnen exemplaren. De houten kantplanken van de vangpijpen werden vervangen door betonplaten. Deze beschoeiing werd ook doorgetrokken langs de oevers van de kooiplas.

1.2, pagina 9, § 1 aanvulling

Tegelijk werden technische kennis en ervaring uitgewisseld met baron en amateur-ornitholoog Roger van Caloen (1912-1985) die, na het overlijden van Thierry van Outryve, in zijn hoedanigheid van verwant en voogd, optrad als medebeheerder van de eendenkooi in Meetkerke. Hij voerde in die tijd, samen met zijn schoonvader, baron Pierre de Coninck de Merckem (1882-1963), ook het beheer over de eendenkooi van Merkem, waarvan zijn echtgenote, Monique de Coninck de Merckem (1920-2012) uiteindelijk eigenares werd. Er wordt ook beweerd dat de adellijke heren voor hun herinrichtingen inspiratie opdeden na bezoeken aan de eendenkooi van Bornem en twee Nederlandse constructies (Desmet, 2012).

1.2, pagina 10, § 4 aanvulling

Op basis van getuigenissen van Ghislaine D'Haene, dochter van de laatste kooiman, werd beweerd dat de vangpijpen voor de herinrichting door graaf Léon Lippens vanaf 1957 niet van het Gelderse of Brabantse type zouden zijn geweest, maar wel degelijk tot het klassieke oud-Vlaamse type zouden hebben behoord (Zwaenepoel, 2011).

Deze getuigenis was evenwel misleidend want recent opgedoken foto's van het najaar van 1940, afkomstig uit het archief van de familie van Outryve d'Ydewalle, bevestigen wel degelijk dat de houten vangpijpen in Meetkerke volgens het Gelderse of Brabantse type en dus niet volgens het oud-Vlaamse type waren opgebouwd.

2.2, pagina 14, aanvulling § 4 onder historische waarde

Daarbij werd ook het aantal vangpijpen ook het type aangepast. Hij werd in het beheer bijgestaan door baron en amateur-ornitholoog Roger van Caloen, toenmalig voogd binnen de familie van Outryve d'Ydewalle.

2.2, pagina 15, aanvullingen § 1 en 2 onder technische waarde

Hij wisselde ook technische kennis en ervaring uit met baron Pierre de Coninck de Merckem en diens schoonzoon, baron Roger van Caloen, beiden betrokken bij de eendenkooi van Merkem.

Dit vangpijptype werd hier laatst in 1957 hersteld naar een voor Vlaanderen uitzonderlijk Hollands model, het zogenaamde Gelderse of Brabantse type met kwart-cirkelvormige beugels en kortschermen, zoals het hier vermoedelijk al vanaf halfweg de 18de eeuw bestond. Eén vangpijp werd in 2008 andermaal naar dit Hollands model gereconstrueerd op basis van fotografische opnamen uit de periode 1957-1964. Het uitzicht van de vangpijpen volgens Hollands model is gedocumenteerd door enkele uitzonderlijke fotografische opnamen uit 1940.

2.2, pagina 16, correctie en aanvullingen § 2 onder volkskundige waarde

Zeker sinds de 17de eeuw hadden de kasteelheren een vaste kooiman in dienst. De oudst bekende kooiman in Meetkerke is Paulus Van Acker.

De tijdelijke uitbating van de eendenkooi als vogelringplaats, op initiatief van graaf Léon Lippens, stichter en voorzitter van de ornithologische vereniging 'Belgische Natuur- en Vogelreservaten', getuigt ook van het opkomende fenomeen in de jaren 1960 van verenigingen die zich actief inzetten voor natuurbehoud.

2.3, pagina 17 aanvulling

Het inzetten van dit instrument is compatibel met de vaststelling van het landschappelijk geheel 'Meetkerkse Moeren, poldergebied rond Houtave en overgang naar zandstreek', zoals momenteel in voorbereiding.

2.4, pagina 17 en 18, § 3 en 2 correcties en aanvullingen

De huidige toegangsweg vanaf het jaagpad langs het kanaal Brugge-Oostende is een recentere verbreding van de vroegere ontsluiting van de eendenkooi.

Na evaluerend onderzoek blijkt de vaststelling van de Meetkerkse Moeren als landschappelijk geheel in de Landschapsatlas de meest geschikte optie om rechtsgevolgen aan deze landschappelijke erfgoedwaarden te koppelen. De vaststellingsprocedure is ondertussen (maart 2020) in uitwerking. Deze vaststelling kan dan worden meegenomen in het geplande ruimtelijke plannings- en landinrichtingsproces rond de Oudlandpolders tussen Blankenberge, Brugge en Oostende, waardoor het ruimere landschap rond de eendenkooi van Meetkerke een statuut als erfgoedlandschap zal kunnen verkrijgen.

2.5.2, pagina 18, § 2 aanvulling onder Ruimtelijke Ordening

In 2019 is een raamakkoord gesloten om voor de Oudlandpolders tussen Blankenberge, Brugge en Oostende een ruimtelijk plannings- en landinrichtingsproces te voeren. Door het vaststellen van de Meetkerkse Moeren als landschappelijk geheel in de Landschapsatlas wordt ernaar gestreefd om naast de Uitkerkse Polder en de polders nabij Klemskerke en Vlissegem, ook de Meetkerkse Moeren als erfgoedlandschappen te erkennen.

3.1, pagina 20, § 3, aanpassing beheersdoelstelling

Algemeen wordt ingezet op het herkenbaar houden van de eendenkooi volgens het rogge-ei-type, zoals laatst hersteld in 1957. Gezien het technische en didactische belang van de eendenkooi en de meest geschikte ontsluitingsmogelijkheid wordt ingezet op de herwaardering van de zuidoostelijke vangpijp. Voor deze vangpijp wordt geopteerd voor een reconstructie volgens het Brabantse of Gelderse type met kwart-cirkelvormige (en op het einde half-cirkelvormige) beugels met afneembaar vangfuiknet, samen met het herstel van de bijhorende rietschermen. De huidige, niet-originele onderdelen met gegalvaniseerd buisframe en vanghokje worden op termijn vervangen, respectievelijk door beugels in betonijzer en door een afneembaar vangfuiknet.

4, pagina 23 Bronnen

aanvullingen

ANON., 1999: *Lexikon des Mittelalters*, vol. 7, lemma 'Schwan' (online te consulteren op <https://lib.ugent.be/nl/catalog/dbs01:001250491>)

EHRlich T., 1994: The Flemish Swans of the Villa Borghese in Rome, *Die Gartenkunst*, 6-2, 227-236

GILLIODTS – VAN SEVEREN L., 1883: *Coutumes des Pays et Comte de Flandre, Coutume du Bourg de Bruges*, 1, Brugge

Ministerieel besluit:

aanvulling onder historische waarde

Daarbij werd ook het aantal vangpijpen aangepast. Hij werd in het beheer bijgestaan door baron en amateur-ornitholoog Roger van Caloen, toenmalig voogd van binnen de familie van Outryve d'Ydewalle.

aanvullingen onder technische waarde

Hij wisselde ook technische kennis en ervaring uit met baron Pierre de Coninck de Merckem en diens schoonzoon, baron Roger van Caloen, beiden betrokken bij de eendenkooi van Merkem.

Dit vangpijptype werd hier laatst in 1957 hersteld naar een voor Vlaanderen uitzonderlijk Hollands model, het zogenaamde Gelderse of Brabantse type met kwart-cirkelvormige beugels en kortschermen, zoals het hier vermoedelijk al vanaf halfweg de 18de eeuw bestond. Eén vangpijp werd in 2008 andermaal naar dit Hollands model gereconstrueerd op basis van fotografische opnamen uit de periode 1957-1964. Het uitzicht van de vangpijpen volgens Hollands model is gedocumenteerd door enkele uitzonderlijke fotografische opnamen uit 1940.

correctie en aanvullingen onder volkskundige waarde

Zeker sinds de 17de eeuw hadden de kasteelheren een vaste kooiman in dienst. De oudst bekende kooiman in Meetkerke is Paulus Van Acker.

De tijdelijke uitbating van de eendenkooi als vogelringplaats, op initiatief van graaf Léon Lippens, stichter en voorzitter van de ornithologische vereniging 'Belgische Natuur- en Vogelreservaten', getuigt ook van het opkomende fenomeen in de jaren 1960 van verenigingen die zich actief inzetten voor natuurbehoud.

Art. 3, 1° aanpassing

1° functioneel herstellen of reconstrueren van de zuidoostelijke vangpijp gebaseerd op het Brabantse of Gelderse type met kwart-cirkelvormige (en op het einde half-cirkelvormige) beugels in betonijzer met afneembaar vangfuiknet, samen met het herstel van bijhorende rietschermen gesteund door een constructie met houten palen;

5.3 Documentatiebijlage:

In de documentatiebijlage werden enkele nieuwe gegevens opgenomen uit het private archief van de familie van Outryve d'Ydewalle, waaronder een anoniem, gedetailleerd maar ongedateerd plan van de eendenkooi van Meetkerke en een viertal foto's van de eendenkooi uit 1940, dus van voor de heraanleg van 1957.

Er werden ook nog twee illustraties toegevoegd, één correspondentie tussen graaf Léon Lippens en André Rodts, en één terugmeldingsfiche van een wilde eend, geringd in Meetkerke.

Ook enkele bijschriften van foto's werden aangevuld of gecorrigeerd.

1.4. Opmerkingen van de zakelijkrechthouder(s)

De opmerkingen werden gevraagd op 23 december 2019.

De zakelijkrechthouder(s) gaven geen opmerkingen over deze bescherming.

1.5. Aanvullingen

De verwijzing naar de oorspronkelijke ontsluiting van de eendenkooi, onder meer op pagina 7 van het inhoudelijk dossier, steunde op een bewering van heemkundige Jules Marcel Pollet (1895-1953), gepubliceerd in 1934. Dit gegeven dient op basis van nader onderzoek van de historisch-cartografische bronnen genuanceerd te worden. De hoofdontsluiting is oorspronkelijk steeds vanuit zuidelijke richting geweest. Een noordelijke ontsluiting van de eendenkooi lijkt er niet geweest, hoogstens was er iets meer oostelijk een pad, eventueel 'Kooidreve' genaamd, die het kooihuis ontsloot vanuit het noorden.

Auteur Leo Declercq deelde ons de precieze geboorte- en sterfdatum mee van Nicodemus Franciscus Wybo (1848-1906), waarmee ook duidelijk wordt dat volkskundige Magda Cafmeyer het verhaal over deze kooiman optekende na zijn overlijden.

Hij deelde ook nog mee dat er uitzonderlijke ringgegevens (terugmeldingen) zijn van aalscholvers uit de periode 1933-1939 en dat de blauwe reiger sinds heel kort niet meer broedt in de eendenkooi.

Conclusie: de aanvullingen hebben invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit. Het inhoudelijk dossier en/of het ministerieel besluit werden als volgt aangepast:

Inhoudelijk dossier:

1.2 pagina 7, § 3 correcties en aanvullingen

Op een door landmeter J.L. Laurens gekopieerde 17de-eeuwse kaart wordt een zekere Paulus van Acker vermeld als 'coyenier' of kooiman, woonachtig op de kleine hofstede ten zuidoosten van de eendenkooi. Op een uitermate gedetailleerde, anonieme en ongedateerde kaart uit het private archief van de familie van Outryve d'Ydewalle wordt de relatie van dit kooihuis met de originele zuidoostelijke toegang tot de eendenkooi duidelijk. De eendenkooi, middenin in het begreppelde kooibos, wordt er voorgesteld met vier vangpijpen waarlangs loopschermen en kortschermen staan opgesteld. Ook langs de kooiplas staan schermen getekend. Rondom de eendenkooi loopt een kooipad, afgezet met beplanting. In de noordwestelijke hoek, dicht bij het bevaarbare Sint-Andrieszwin, is een houten passerelle weergegeven over de westelijke sloot.

Ook op alle latere historisch-cartografische bronnen staat de eendenkooi van Meetkerke telkens als rogge-ei type ingetekend. Op basis van deze bronnen kan ook worden opgemaakt dat de eendenkooi en een zuidoostelijk gelegen hofstede gebruikt als kooihuis, sinds de vroege 17de eeuw steeds ontsloten zijn geweest via een smal pad in zuidelijke richting tot aan het jaagpad van het kanaal Brugge-Oostende. Dit pad werd later tot een halfverharde weg verbreed. De bewering door heemkundige Jules Marcel Pollet (1895-1953) dat het hoofdpad naar de eendenkooi van Meetkerke vroeger in noordelijke richting liep, naar het dorp toe, werd nergens bevestigd. Volgens deze auteur van toponymische studies was die zogenaamde 'Kooidreve' omzoomd met opgaande beplanting zodat de eendenkooi kon worden bereikt zonder de eenden op de natte graslanden te verstoren (Pollet, 1934). Op historisch-cartografische bronnen is er echter pas vanaf de tweede helft van de 19de eeuw een smalle perceelstructuur zonder

opgaande beplanting te zien tussen de Moerstraat en de eendenkooi. Wel lag er iets meer oostwaarts, langs een smalle bosstrook, een pad begeleid met opgaande beplanting die het kooihuis in noordelijke richting ontsloot. Het is daarmee onwaarschijnlijk dat de vangstinstallatie ooit effectief langs de noordelijke zijde ontsloten is.

1.2, pagina 9, § 5 aanvulling

Het traditionele gebruik van de eendenkooi van Meetkerke is zeer goed gedocumenteerd aan de hand van een door de Brugse volkskundige Magda Cafmeyer (1899-1983) opgetekend verhaal over de kooiman Nicodemus Franciscus Wybo (1848-1906), bijgenaamd 'Demen Oom' (Cafmeyer, 1953)

1.2, pagina 10 en 11, § 5 en 1 aanvullingen

Ook tussen 1933 en 1939 zijn er voor aalscholver unieke ringgegevens met terugmeldingen.

Pas heel recent heeft de broedactiviteit van de blauwe reiger zich verplaatst.

1.6. Conclusie voorafgaand aan de voorlopige bescherming

De uitgebrachte adviezen hebben invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit. Het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit werden als volgt aangepast:

inhoudelijk dossier:

1.2 pagina 5, § 3 aanvulling

Zwanen werden in de late middeleeuwen ook gegeten, met name door de adel. Dit gebruik raakte in de loop van de 16de eeuw in onbruik. Zeker tot in de 17de eeuw werden zwanen als siervogels verhandeld (mondellinge mededelingen Van Driessche, 2020 met verwijzingen naar Lexikon des Mittelalters, vol. 7, 1999 en Ehrlich, 1994).

1.2 pagina 6, § 2 aanvulling met voetnoot

Als vertrouweling van Karel V werd Maarten Lem beleend met de 'zwanerie' van Meetkerke. In een oorkonde van 7 mei 1525 wordt gezegd dat hij ook het '*droit de vollerie*' of het recht op vogelvangst bezat, evenals andere gelanden in het moer: "*et pour ce que ledit Martin Lem est lun des plus adheritez et ayant biens oudit mour avec droit de vollerie si avant que son heritaige sestend comme aussi ont/ autres adheritez oudict mour*". Op basis van deze oorkonde wordt ook opgemaakt dat Maarten Lem "*auprez de ladite zwanerye*" een kasteelgoed of '*manoir*' bezat.

voetnoot: Oorkonde van 23 oktober 1526 met tekst van twee oudere oorkonden, respectievelijk van 7 mei 1525 en 28 september 1526 (privaat archief Thierry d'Ydewalle), met transcriptie door Thomas Van Driessche.

1.2 pagina 7, § 2 aanvulling met voetnoot

Op basis van onvolledige gegevens zijn nog andere 17de- en 18de-eeuwse eigenaars of pachters van de eendenkooi bekend, waaronder François van der Houve, Alexander Taelboom,

pastoor van Dudzele en Philips Emmanuel Du Bus, baljuw van Condé (Pollet, 1934 met verwijzing naar Gilliodts-Van Severen, 1883).

1.2 pagina 7, § 3 correcties en aanvullingen

Op een door landmeter J.L. Laurens gekopieerde 17de-eeuwse kaart wordt een zekere Paulus van Acker vermeld als 'coyenier' of kooiman, woonachtig op de kleine hofstede ten zuidoosten van de eendenkooi. Op een uitermate gedetailleerde, anonieme en ongedateerde kaart uit het private archief van de familie van Outryve d'Ydewalle wordt de relatie van dit kooihuis met de originele zuidoostelijke toegang tot de eendenkooi duidelijk. De eendenkooi, middenin in het begreppelde kooibos, wordt er voorgesteld met vier vangpijpen waarlangs loopschermen en kortschermen staan opgesteld. Ook langs de kooiplas staan schermen getekend. Rondom de eendenkooi loopt een kooipad, afgezet met beplanting. In de noordwestelijke hoek, dicht bij het bevaarbare Sint-Andrieszwin, is een houten passerelle weergegeven over de westelijke sloot.

Ook op alle latere historisch-cartografische bronnen staat de eendenkooi van Meetkerke telkens als rogge-ei type ingetekend. Op basis van deze bronnen kan ook worden opgemaakt dat de eendenkooi en een zuidoostelijk gelegen hofstede gebruikt als kooihuis, sinds de vroege 17de eeuw steeds ontsloten zijn geweest via een smal pad in zuidelijke richting tot aan het jaagpad van het kanaal Brugge-Oostende. Dit pad werd later tot een halfverharde weg verbreed. De bewering door heemkundige Jules Marcel Pollet (1895-1953) dat het hoofdpad naar de eendenkooi van Meetkerke vroeger in noordelijke richting liep, naar het dorp toe, werd nergens bevestigd. Volgens deze auteur van toponymische studies was die zogenaamde 'Kooidreve' omzoomd met opgaande beplanting zodat de eendenkooi kon worden bereikt zonder de eenden op de natte graslanden te verstoren (Pollet, 1934). Op historisch-cartografische bronnen is er echter pas vanaf de tweede helft van de 19de eeuw een smalle perceelstructuur zonder opgaande beplanting te zien tussen de Moerstraat en de eendenkooi. Wel lag er iets meer oostwaarts, langs een smalle bosstrook, een pad begeleid met opgaande beplanting die het kooihuis in noordelijke richting ontsloot. Het is daarmee onwaarschijnlijk dat de vangstinstallatie ooit effectief langs de noordelijke zijde ontsloten is.

1.2 pagina 8, § 1, 3 en 4 aanvullingen

Uit deze periode dateert waarschijnlijk een metalen schuifje op een verbindingssloot of toevoerkanaal tussen het Sint-Andrieszwin en de kooiplas, waarmee het waterpeil in de eendenkooi kon geregeld worden. Het metselwerk van de keermuur waarin het schuifje is gebouwd, is immers uitgevoerd in een vroeg type van machinale baksteen en gevoegd met behulp van cement.

Foto's uit de herfst van 1940, bewaard in het archief van de familie van Outryve d'Ydewalle, bevestigen dat de eendenkooi in die tijd was opgebouwd volgens een Hollands model, namelijk het Gelderse of Brabantse type met kwart-cirkelvormige houten beugels, nabij het einde van de vangpijp overgaand in half-cirkelvormige beugels. Helemaal bij het uiteinde van de vangpijpen was een afneembaar vangpijpnnet met ijzeren beugels. Langs de vangpijp, deels begeleid door knotbomen, stonden rieten kortschermen. De uiteinden van de vangpijpen waren beschoeid met houten kantplanken en er waren ook houten loopplanken voor de kooihond.

De vangpijpen werden vrij identiek heropgebouwd maar de beugels werden uitgevoerd in betonijzer in plaats van hout en overspannen door kippengaas van gegalvaniseerd ijzer. De houten loopbrugjes voor de kooihond werden vervangen door betonnen exemplaren. De houten kantplanken van de vangpijpen werden vervangen door betonplaten. Deze beschoeiing werd ook doorgetrokken langs de oevers van de kooiplas.

1.2, pagina 9, § 1 aanvulling

Tegelijk werden technische kennis en ervaring uitgewisseld met baron en amateur-ornitholoog Roger van Caloen (1912-1985) die, na het overlijden van Thierry van Outryve, in zijn hoedanigheid van verwant en voogd, optrad als medebeheerder van de eendenkooi in Meetkerke. Hij voerde in die tijd, samen met zijn schoonvader, baron Pierre de Coninck de Merckem (1882-1963), ook het beheer over de eendenkooi van Merkem, waarvan zijn echtgenote, Monique de Coninck de Merckem (1920-2012) uiteindelijk eigenares werd. Er wordt ook beweerd dat de adellijke heren voor hun herinrichtingen inspiratie opdeden na bezoeken aan de eendenkooi van Bornem en twee Nederlandse constructies (Desmet, 2012).

1.2, pagina 9, § 5 aanvulling

Het traditionele gebruik van de eendenkooi van Meetkerke is zeer goed gedocumenteerd aan de hand van een door de Brugse volkskundige Magda Cafmeyer (1899-1983) opgetekend verhaal over de kooiman Nicodemus Franciscus Wybo (1848-1906), bijgenaamd 'Demen Oom' (Cafmeyer, 1953)

1.2, pagina 10, § 4 aanvulling

Op basis van getuigenissen van Ghislaine D'Haene, dochter van de laatste kooiman, werd beweerd dat de vangpijpen voor de herinrichting door graaf Léon Lippens vanaf 1957 niet van het Gelderse of Brabantse type zouden zijn geweest, maar wel degelijk tot het klassieke oud-Vlaamse type zouden hebben behoord (Zwaenepoel, 2011).

Deze getuigenis was evenwel misleidend want recent opgedoken foto's van het najaar van 1940, afkomstig uit het archief van de familie van Outryve d'Ydewalle, bevestigen wel degelijk dat de houten vangpijpen in Meetkerke volgens het Gelderse of Brabantse type en dus niet volgens het oud-Vlaamse type waren opgebouwd.

1.2, pagina 10 en 11, § 5 en 1 aanvullingen

Ook tussen 1933 en 1939 zijn er voor aalscholver unieke ringgegevens met terugmeldingen.

Pas heel recent heeft de broedactiviteit van de blauwe reiger zich verplaatst.

2.2, pagina 14, aanvulling § 4 onder historische waarde

Daarbij werd ook het aantal vangpijpen ook het type aangepast. Hij werd in het beheer bijgestaan door baron en amateur-ornitholoog Roger van Caloen, toenmalig voogd van binnen de familie van Outryve d'Ydewalle.

2.2, pagina 15, aanvullingen § 1 en 2 onder technische waarde

Hij wisselde ook technische kennis en ervaring uit met baron Pierre de Coninck de Merckem en diens schoonzoon, baron Roger van Caloen, beiden betrokken bij de eendenkooi van Merkem.

Dit vangpijptype werd hier laatst in 1957 hersteld naar een voor Vlaanderen uitzonderlijk Hollands model, het zogenaamde Gelderse of Brabantse type met kwart-cirkelvormige beugels en kortschermen, zoals het hier vermoedelijk al vanaf halfweg de 18de eeuw bestond. Eén

vangpijp werd in 2008 andermaal naar dit Hollands model gereconstrueerd op basis van fotografische opnamen uit de periode 1957-1964. Het uitzicht van de vangpijpen volgens Hollands model is gedocumenteerd door enkele uitzonderlijke fotografische opnamen uit 1940.

2.2, pagina 16, correctie en aanvullingen § 2 onder volkskundige waarde

Zeker sinds de 17de eeuw hadden de kasteelheren een vaste kooiman in dienst. De oudst bekende kooiman in Meetkerke is Paulus Van Acker.

De tijdelijke uitbating van de eendenkooi als vogelringplaats, op initiatief van graaf Léon Lippens, stichter en voorzitter van de ornithologische vereniging 'Belgische Natuur- en Vogelreservaten', getuigt ook van het opkomende fenomeen in de jaren 1960 van verenigingen die zich actief inzetten voor natuurbehoud.

2.3, pagina 17 aanvulling

Het inzetten van dit instrument is compatibel met de vaststelling van het landschappelijk geheel 'Meetkerkse Moeren, poldergebied rond Houtave en overgang naar zandstreek', zoals momenteel in voorbereiding.

2.4, pagina 17 en 18, § 3 en 2 correcties en aanvullingen

De huidige toegangsweg vanaf het jaagpad langs het kanaal Brugge-Oostende is een recentere verbreding van de vroegere ontsluiting van de eendenkooi.

Na evaluerend onderzoek blijkt de vaststelling van de Meetkerkse Moeren als landschappelijk geheel in de Landschapsatlas de meest geschikte optie om rechtsgevolgen aan deze landschappelijke erfgoedwaarden te koppelen. De vaststellingsprocedure is ondertussen (maart 2020) in uitwerking. Deze vaststelling kan dan worden meegenomen in het geplande ruimtelijke plannings- en landinrichtingsproces rond de Oudlandpolders tussen Blankenberge, Brugge en Oostende, waardoor het ruimere landschap rond de eendenkooi van Meetkerke een statuut als erfgoedlandschap zal kunnen verkrijgen.

2.5.2, pagina 18, § 2 aanvulling onder Ruimtelijke Ordening

In 2019 is een raamakkoord gesloten om voor de Oudlandpolders tussen Blankenberge, Brugge en Oostende een ruimtelijk plannings- en landinrichtingsproces te voeren. Door het vaststellen van de Meetkerkse Moeren als landschappelijk geheel in de Landschapsatlas wordt ernaar gestreefd om naast de Uitkerkse Polder en de polders nabij Klemskerke en Vlissegem, ook de Meetkerkse Moeren als erfgoedlandschappen te erkennen.

3.1, pagina 20, § 3, aanpassing beheersdoelstelling

Algemeen wordt ingezet op het herkenbaar houden van de eendenkooi volgens het rogge-ei-type, zoals laatst hersteld in 1957. Gezien het technische en didactische belang van de eendenkooi en de meest geschikte ontsluitingsmogelijkheid wordt ingezet op de herwaardering van de zuidoostelijke vangpijp. Voor deze vangpijp wordt geopteerd voor een reconstructie volgens het Brabantse of Gelderse type met kwart-cirkelvormige (en op het einde half-cirkelvormige) beugels met afneembaar vangfuijnet, samen met het herstel van de bijhorende rietschermen. De huidige, niet-originele onderdelen met gegalvaniseerd buisframe en

vanghokje worden op termijn vervangen, respectievelijk door beugels in betonijzer en door een afneembaar vangfuijnet.

4, pagina 23 Bronnen

aanvullingen

ANON., 1999: *Lexikon des Mittelalters, vol. 7*, lemma 'Schwan' (online te consulteren op <https://lib.ugent.be/nl/catalog/dbs01:001250491>)

EHRlich T., 1994: The Flemish Swans of the Villa Borghese in Rome, *Die Gartenkunst*, 6-2, 227-236

GILLIODTS – VAN SEVEREN L., 1883: *Coutumes des Pays et Comte de Flandre, Coutume du Bourg de Bruges*, 1, Brugge

Ministerieel besluit:

aanvulling onder historische waarde

Daarbij werd ook het aantal vangpijpen ook het type aangepast. Hij werd in het beheer bijgestaan door baron en amateur-ornitholoog Roger van Caloen, toenmalig voogd van binnen de familie van Outryve d'Ydewalle.

aanvullingen onder technische waarde

Hij wisselde ook technische kennis en ervaring uit met baron Pierre de Coninck de Merckem en diens schoonzoon, baron Roger van Caloen, beiden betrokken bij de eendenkooi van Merckem.

Dit vangpijptype werd hier laatst in 1957 hersteld naar een voor Vlaanderen uitzonderlijk Hollands model, het zogenaamde Gelderse of Brabantse type met kwart-cirkelvormige beugels en kortschermen, zoals het hier vermoedelijk al vanaf halfweg de 18de eeuw bestond. Eén vangpijp werd in 2008 andermaal naar dit Hollands model gereconstrueerd op basis van fotografische opnamen uit de periode 1957-1964. Het uitzicht van de vangpijpen volgens Hollands model is gedocumenteerd door enkele uitzonderlijke fotografische opnamen uit 1940.

correctie en aanvullingen onder volkskundige waarde

Zeker sinds de 17de eeuw hadden de kasteelheren een vaste kooiman in dienst. De oudst bekende kooiman in Meetkerke is Paulus Van Acker.

De tijdelijke uitbating van de eendenkooi als vogelringplaats, op initiatief van graaf Léon Lippens, stichter en voorzitter van de ornithologische vereniging 'Belgische Natuur- en Vogelreservaten', getuigt ook van het opkomende fenomeen in de jaren 1960 van verenigingen die zich actief inzetten voor natuurbehoud.

Art. 3, 1° aanpassing

2° functioneel herstellen of reconstrueren van de zuidoostelijke vangpijp gebaseerd op het Brabantse of Gelderse type met kwart-cirkelvormige (en op het einde half-cirkelvormige)

beugels in betonijzer met afneembaar vangfuijnet, samen met het herstel van bijhorende rietschermen gesteund door een constructie met houten palen;

5.3 Documentatiebijlage:

In de documentatiebijlage werden enkele nieuwe gegevens opgenomen uit het private archief van de familie van Outryve d'Ydewalle, waaronder een anoniem, gedetailleerd maar ongedateerd plan van de eendenkooi van Meetkerke en een viertal foto's van de eendenkooi uit 1940, dus van voor de heraanleg van 1957.

Er werden ook nog twee illustraties toegevoegd, één correspondentie tussen graaf Léon Lippens en André Rodts, en één terugmeldingsfiche van een wilde eend, geringd in Meetkerke.

Ook enkele bijschriften van foto's werden aangevuld of gecorrigeerd.